

‘We moeten leren pessimisme te gebruiken
als een recept voor opgewektheid.’

Een goed leven

‘Individueel moeten we een goed leven nastreven, niet een gelukkig leven. Allemaal samen moeten we een rechtvaardige maatschappij nastreven, niet een gelukkige maatschappij. En alleen als het ons meezit, zullen al die inspanningen ons leven en dus onze maatschappij gelukkiger maken dan anders het geval zou zijn geweest. Maar een zekerheid is dat niet.’ **Philippe Van Parijs** vraagt zich af: ‘Waarom niet? En doet dat er iets toe?’

Een welkom neveneffect

Hoe kunnen samenlevingen rechtvaardiger worden? Waardoor kunnen ze gelukkiger worden? Zijn beide dan niet nauw met elkaar verbonden? Op veel gebieden wel. Als we onze samenleving rechtvaardiger maken, moeten we bijvoorbeeld iedereen een minimale materiële zekerheid garanderen. Dat zou mensen die nu op het randje van de bestaanszekerheid balanceren heel wat kopzorgen besparen. Een rechtvaardiger maatschappij maakt ook een eind aan schaamteloos oneerlijke privileges, zodat het leven van mensen die niet van die privileges genieten niet wordt vergald door wrok, woede en verbolgenheid.

En toch is er geen garantie dat een zo rechtvaardig mogelijke maatschappij een zo gelukkig mogelijke maatschappij zal zijn. Omwille van die grotere rechtvaardigheid moeten we bevoordeelde mensen misschien een aantal zaken ontnemen waaraan ze gewend zijn (en die ze hard zullen missen) en die ‘rijkdom’ (in welke vorm dan ook) overhevelen naar mensen die objectief gezien minder bevoordeeld maar wel gelukkiger zijn, omdat ze hun verlangens hebben aangepast aan hun bescheiden omstandigheden. Grotere rechtvaardigheid betekent ook gelijke kansen. In 1949 stelde Samuel Stouffer in zijn studie *American Soldier*

echter iets vast wat nadien door ander sociologisch onderzoek werd bevestigd: wanneer groepen die vroeger weinig kansen kregen, meer kans krijgen om op te klimmen op de maatschappelijke ladder, kan er een dynamiek van relatieve deprivatie ontstaan, waardoor de ontevredenheid uiteindelijk groter is dan tevoren, zowel in de groep met verbeterde kansen als in de groep met afgenomen kansen.

Waar het op neerkomt, is dat ongelukkig zijn te maken heeft met de kloof tussen wat je hebt en wat je verlangt, terwijl onrechtvaardigheid te maken heeft met de kloof tussen wat je hebt en dat waarop je eerlijk recht hebt. Doorgaans is er geen reden om te veronderstellen dat wat iemand verlangt per definitie gelijk is aan dat waarop hij eerlijk recht heeft. **Het is dan ook niet verwonderlijk dat we door onrechtvaardigheid weg te werken – zoals onze plicht is – toch meer ongeluk kunnen creëren.**

Het heeft dus weinig zin om van maximaal geluk een collectieve doelstelling te maken. Het is logischer dat we maximaal geluk als doel stellen in ons individuele leven, maar dan wel binnen de grenzen die eerlijke collectieve regels ons opleggen. Er zijn twee – slechts twee – manieren waarop ieder van ons kan proberen gelukkiger te worden: door wat we hebben dichter te brengen bij wat we willen en door wat we willen dichter te brengen bij wat we hebben. Geen van beide methoden slaat alleen op materiële goederen. Allebei zijn ze even bruikbaar voor onze filantropische ambities als voor onze consumptiehonger. Allebei zijn ze even bruikbaar voor onze machtshonger als voor onze romantische hartstocht. Welke van beide methoden we ook willen gebruiken, eerst en vooral moeten we ons afvragen of geluk wel degelijk ons doel in het leven is. En dat is het niet. Ons streefdoel zou moeten zijn een goed leven te hebben, een leven dat – als we er grondig over nadenken – goed is volgens onze eigen normen. **Wellicht kennen we allemaal wel iemand die we verachten, maar die toch een vrij gelukkig leven leidt of leidde,** zijn er mensen die we bewonderen, maar die niettemin een vrij miserabel bestaan kennen of kenden, die voortdurend proberen het onbereikbare te bereiken. Er zijn voorbeelden te over van gekwelde kunstenaars die zichzelf de dood injoegen, van opstandelingen die zichzelf en hun familie kwijtraakten door zich tevergeefs te verzetten tegen iets waaraan hun burens zich met een glimlach aanpasten. Geluk is niet wat ons leven goed maakt in termen van morele of conceptuele noodzaak, maar kan wel vaak een element of soms een neveneffect zijn van het feit dat we een leven leiden dat wij goed vinden.

Geluk helpt ons een goed leven te leiden omdat het ons sterker maakt. Frustratie, afgunst, teleurstelling, wanhoop en verdriet zijn stuk voor stuk afmattend. Het is daarom nuttig dat we onze psyche zo proberen te sturen dat we dergelijke gevoelens uit de weg gaan, niet alleen om ons leven gelukkiger te maken, maar ook om het beter te maken. Zo is het wijs

om uit de greep te blijven van de ‘luxekoorts’, de destructieve wedloop om steeds meer buitensporige materiële consumptie, door een soberder smaak te ontwikkelen en zo een gelukkig leven te leiden onder onze stand. Op eenzelfde manier **moeten we leren tegenslagen om te buigen in kansen**. We moeten leren om onze mislukkingen en blunders te vergeten – maar er wel lessen uit trekken zodat we niet in dezelfde fouten vervallen – en vooruitblikken in plaats van tijd te verspillen aan nutteloze spijt. We moeten leren – zeker vanaf een bepaalde leeftijd – om elke extra dag te verwelkomen als alweer een onverdiend geschenk van het leven. We moeten leren de dingen die we niet kunnen veranderen te aanvaarden als de harde werkelijkheid, met inbegrip van de onafwendbaarheid van onze dood. En we moeten leren pessimisme te gebruiken als een recept voor opgewektheid: als we onze positieve verwachtingen temperen en onze negatieve voorspellingen overdrijven, zal ons leven vol aangename verrassingen zitten.

Op al die manieren vermijden we slopend ongeluk en blijven we de hoop, het evenwicht en het enthousiasme voeden die we nodig hebben om ons bezig te houden met de kleine en grote dingen die ons leven goed maken. Omgekeerd kan het goede in ons leven bijdragen tot ons geluk. Wie weet is het wel niet zo belangrijk dat ons leven minder gelukkig is dan het had kunnen zijn, zolang het volgens onze eigen maatstaven maar goed of zo goed mogelijk is. Als we proberen ons leven zo goed mogelijk te maken, schenkt ons dat een gemoedsrust, een sereniteit die we anders niet zouden bezitten. Tenminste, indien bepaalde voorwaarden vervuld zijn. Om een dergelijk geluk te kunnen bereiken, dienen we ons levenswerk misschien te zien als een bijdrage aan iets wat onze eigen vergankelijke persoon overstijgt, aan een gezin of doel, een organisatie of gemeenschap, groot of klein, iets waaraan we een deel van onze zorg besteden, een deel van onze inspanningen en een deel van onze gelukkige – en minder gelukkige – momenten. **Veel dingen die ons leven goed maken, zullen pas zichtbaar worden of in vervulling gaan als wij er niet meer zijn.** We zullen het dus niet weten. Maar we kunnen het wel hopen. En als we dat doen, kunnen we het geluk vinden. Niet omdat we het zochten, maar omdat het gewoon een welkom neveneffect is van doen wat we dachten te moeten doen.

De sleutels

- **Elk apart moeten we een goed leven nastreven, niet een gelukkig leven. Allemaal samen moeten we een rechtvaardige maatschappij nastreven, niet een gelukkige maatschappij.**
- **Er zijn twee – slechts twee – manieren waarop ieder van ons kan proberen gelukkiger te worden: door wat we hebben dichter te brengen bij wat we willen en door wat we willen dichter te brengen bij wat we hebben.**
- **Ons streefdoel moet een goed leven zijn, een leven dat we, als we erover nadenken, kunnen beschouwen als goed volgens onze eigen maatstaven. Geluk kan een welkom neveneffect zijn van dat goede leven.**

Philippe Van Parijs (Hoover Chair in economische en sociale ethiek aan de UCL, Université catholique de Louvain in Louvain-la-Neuve, België) studeerde filosofie, recht, politieke economie, sociologie en linguïstiek in Brussel, Leuven, Oxford, Bielefeld en Berkeley. Hij is doctor in de sociale wetenschappen en filosofie en was gastdocent aan universiteiten overal ter wereld. Van zijn hand verschenen talrijke artikelen en boeken, waarvan de recentste getiteld is *Linguistic Justice for Europe and for the World*. Hij is medestichter en voorzitter van het Basic Income Earth Network. Als eerbetoen aan zijn uitzonderlijke wetenschappelijke onderzoek beeldde de Belgische post hem af op een officiële postzegel.